

Гулей О.В.

*старший викладач,
Сумський державний педагогічний університет
імені А.С.Макаренка*

ОРНАМЕНТ ЯК ФЕНОМЕН ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА У ДОСЛІДЖЕННЯХ НАУКОВЦІВ РАДЯНСЬКОГО ЧАСУ

Дослідження декоративно-прикладного мистецтва вітчизняними науковцями бере початок із другої половини XIX століття. В першу чергу увага дослідників зосередилася на вивченні орнаментів – вагової складової народної художньої творчості. У радянський період (1917–1990) ця робота була продовжена українськими вченими. Так, у 30-ті роки XX століття започатковано розвідки з питань теорії декоративно-прикладного мистецтва: це праці Д. Щербаківського «Символіка в українському мистецтві» (1921) та Ю. Павловича «До питання про еволюцію українського народного орнаменту» (1929). Наполегливе збирання відомостей про окремі види народної творчості уможливило розширити коло теоретичних питань, щодо конкретних видів ремесел. Свідченням цього факту є праці науковців: В. Щербаківського «Основні елементи орнаментатії українських писанок та їхнє походження» (1925) [10] та М. Щепотьєвої «Проблеми композиції в орнаменті українського килима» (1925). Принагідно зауважимо, що В. Щербаківський, який з 1922 року жив у еміграції, зосереджував свою увагу в основному на археології, але досліджував також історію народного мистецтва, виступав з численними доповідями про народне мистецтво (гончарні вироби, килимарство тощо) на слов'янських і міжнародних з'їздах. Особливо ґрунтовною є його розвідка про орнаментику українських писанок.

Вагомим внеском у розвиток мистецтвознавчої науки в контексті досліджуваної проблематики є дослідження Г. Павлуцького «Історія українського орнаменту: З передмовою Миколи Макаренка» (1927) [4]. У праці історика мистецтва проаналізовано можливі витoki, причини та шляхи формування української орнаментальної системи як важливої складової національної культури. У передмові до видання М. Макаренко висвітлив історію виходу та особливості цього видання. Окремим додатком подано фотографії та малюнки орнаментів.

40-ві й 50-ті роки XX століття (з відомих історичних причин), дослідження вітчизняної орнаментики майже не поповнилися новими розвідками. Вагомим здобутком історії мистецтва радянського часу є капітальна праця Д. Антоновича в еміграції «Український орнамент» у змісті праці «Українська культура: лекції за редакцією Д. Антоновича» (1940) [1]. Ця ґрунтовна праця з історії української культури в подальшому зазнає неодноразового перевидання, що свідчить про значущість доробку вченого як для вітчизняної, так і світової історії мистецтва. Варто, також, назвати зарубіжні видання узагальнюючого характеру В. Січинського «Орнаменти в історичних стилях» (1940), «Український орнамент» (1943) та працю В. Щербаківського «Орнаментатія української хати» (1950).

У 60-ті – 70-ті роки активізує діяльність вітчизняна та зарубіжна (російська) наукова спільнота. Зокрема, Н. Новицька видає альбом «Орнамент української вибійки: Альбом» (1950) [8], з'являється низка статей, як-от: Я. Запаско «Деякі питання теорії орнаментального мистецтва» (1959) [3], С. Іванова «Народний орнамент як історичне джерело» (1958) [2] тощо. Слід відмітити поживавлення мистецтвознавчих досліджень російських науковців, наприклад, Т. Соколової «Орнамент – почерк епохи» (1972–1973).

Подальші розвідки щодо вивчення українського орнаменту характеризуються різновекторними напрями досліджень. Зокрема, мистецтвознавчий аспект дослідження переслідували у своїх роботах науковці: В. Любченко «Орнамент у прикладному мистецтві» (1977) [5], О. Найден «Орнамент українського народного розпису» (1989) [7], Г. Удріс «Український народний орнамент кінця XIX – початку XX століття» (1993) [9]. Методичні засади проведення етнографічних досліджень описала науковець Г. Маслова «К методике полевого изучения орнамента, 1977» (1979) [6].

Етнографічний аспект за основу своїх досліджень обрали Н. Охріменко «Побутові реалії в тканих орнаментальних мотивах Полісся» (1989) та Т. Романець «Орнамент»: можливості уточнення терміна. Сосуд, посудина, посуд: до проблеми архетипів народної творчості» (1995). І. Рязанцева віддала перевагу педагогічному напрями наукового дисертаційного дослідження: «Общеобразовательная функция орнамента в подготовке учителя изобразительного искусства» (1994).

Відтак, проведений історіографічний аналіз дослідження орнаменту як феномену декоративно-прикладного мистецтва науковцями радянського часу дає підстави стверджувати, що:

- по-перше, проблема дослідження орнаменту не залишилася поза увагою науковців досліджуваного періоду, навіть, у складні роки лихоліття;
- по друге, започатковано вивчення закономірностей орнаментальної структури окремих ремесел у зв'язку із значним поглибленням фактологічного матеріалу різних видів декоративного мистецтва;
- по-третє, виокремлено напрями наукового пізнання орнаментики: мистецтвознавчий, історичний, етнографічний, археологічний, педагогічний.

Список використаних джерел:

1. Антонович Д. Український орнамент / Українська культура : лекції за ред. Д. Антоновича // Київ, 1993. – С. 385–403.
2. Иванов С. Народный орнамент как исторический источник // СЭ. – 1958. – № 2. – С. 3–23.
3. Запаско Я. Деякі питання теорії орнаментального мистецтва // НТЕ. – 1959. – № 1. – С. 54–60.
4. Павлуцький Г. Історія українського орнаменту // Київ, 1927. – 27 с.
5. Любченко В. Орнамент у прикладному мистецтві // Львів, 1977. – С. 60–66.
6. Маслова Г. К методике полевого изучения орнамента // Москва, 1979. – С. 235–243
7. Найден О. Орнамент українського народного розпису // Київ, 1989. – 134 с.
8. Новицька М. Орнамент української вибійки: Альбом // Київ, 1950. – 93 с.
9. Удріс Г. Український народний орнамент кінця XIX – початку XX століття // Народна творчість та етнографія. – 1993. – № 1. – С. 53–58.
10. Щербаківський В. Основні елементи орнаменталії українських писанок та їхнє походження // Прага, 1925. – 34 с.

Довгун О.В.

студентка,

Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури

ТВОРЧІ ДОСЯГНЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ КНИЖКОВОЇ ІЛЮСТРАЦІЇ

Сьогодні сміливо можна говорити, що українська книга стрімко розвивається, стаючи справжнім культурним артефактом. Все це завдяки новому поколінню молодих художників, які прагнуть робити її не лише функціональною, а й красивою.